

Катерина КОНЧОВИЧ,

кандидат педагогічних наук,
Мукачівський державний університет

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначаються основними завданнями модернізації системи української освіти в цілому та вищої іншомовної освіти зокрема. На основі аналізу наукових досліджень, присвячених проблемі професійної підготовки вчителів, встановлено, що готовність майбутнього вчителя-філолога іноземної мови до педагогічного спілкування охоплює такі складові: соціально-психологічна, морально-етична, комунікативна, ціннісно-смілова, кумулятивна, лінгвосоціокультурна та технологічна готовність.

***Ключові слова:** професійна підготовка, майбутні вчителі іноземних мов, готовність, іншомовна освіта, структура готовності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах становлення науково-освітньої парадигми в ХХІ столітті істотно змінюється соціальний та дидактичний статус іноземної мови. Очевидна необхідність ретельного вивчення комунікативних процесів, у тому числі й специфіки педагогічної комунікації у сфері навчання іноземним мовам.

Освітня парадигма у підготовці майбутніх учителів-філологів іноземних мов розглядається як характерну для певної лінгводидактичної спільноти концептуальну модель постановки та вирішення проблем у сфері іншомовної освіти [1], заснована на сукупності досягнень цього лінгводидактичного співтовариства в сфері іншомовної освіти.

Науково-освітня парадигма диктує необхідність комунікації, співробітництва та співтворчості фахівців сфери навчання іноземним мовам усього світу. Сучасні працівники системи іншомовної освіти повинні бути висококомпетентними, готовими і здатними до безперервної самоосвіти, творчого саморозвитку та самовдосконалення власних здібностей, сприйняття самих себе як громадян глобального суспільства, критичного аналізу,

осмислення й упровадження в педагогічну діяльність інноваційних технологій у контексті глобалізації всіх сфер діяльності. Це зумовлено тим, що в умовах полілінгвального та полікультурного суспільства неможливо уявити сучасної соціально, культурно, професійно і психологічно адаптованої, всебічно розвиненої людини не лише без знання іноземної мови, але й без умінь інтегрувати їх в структуру своєї наукової діяльності та професійних компетенцій. Внаслідок цього, виникають нові вимоги до вчителів іноземних мов та системи їхньої підготовки у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Спрямування пошуків у сфері підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначаються основними завданнями модернізації системи української освіти в цілому та вищої іншомовної освіти зокрема. Основні напрями державної політики в галузі модернізації іншомовної філологічної освіти представлені низкою нормативно-правових документів: Національною доктриною розвитку освіти України XXI ст., Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указом президента України «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні», Проектом Ради Європи «Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття як нове бачення міжкультурної освіти», Проектом Програми «Євробарометр: Освіта та навчання 2010», де акцентувалась увага на необхідності регламентації основних функцій, завдань, напрямів, принципів та орієнтирів професійної підготовки майбутніх учителів-філологів іноземної мови.

У низці сучасних досліджень актуалізовано різні аспекти проблеми підготовки майбутніх учителів іноземної мови: особливості професійної підготовки та її організації в контексті сучасних підходів до викладання іноземних мов у різних країнах (В. Базуріна, Т. Григор'єва, І. Задорожна – у Великій Британії, О. Жижко – в Мексиці, О. Голотюк – у Франції, І. Пасинкова – у США); порівняльний аналіз тенденцій розвитку

змісту та реформування професійної підготовки вчителів іноземних мов (Н. Бідюк, І. Гез, В. Калініна, В. Пасинок, М. Тадеєва та ін.). Науковий інтерес становлять результати дослідження психологічних (Т. Гусєва), педагогічних (І. Соколова), загальнокультурних (Т. Несвірська), соціокультурних (В. Гриньова), граматичних (Т. Стеченко), мовнокомунікативних (Т. Симоненко), методичних (О. Бігич, Н. Зінукова) аспектів професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Дослідниками констатується комплексна сутність цього процесу, що вимагає його багатоаспектного вивчення. Водночас відзначається необхідність підготовки майбутніх учителів-філологів до застосування в майбутній педагогічній діяльності інноваційних (І. Богданова), інформаційних (Л. Морська), інформаційно-комунікаційних (І. Костікова, Н. Фоміних), особистісно зорієнтованих (А. Береснєв) технологій навчання. Значний інтерес становлять дослідження, присвячені теоретичним положенням і практичним рекомендаціям щодо організації професійної підготовки студентів та формування готовності вчителів-філологів до педагогічного спілкування у вищій іншомовній філологічній освіті.

Метою статті є уточнення сутності та структурних складників готовності майбутніх учителів-філологів іноземної мови до педагогічного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. З погляду педагогічного тлумачення поняття «підготовка» в енциклопедичній і довідниковій літературі трактується як: діяльність, спрямована на навчання, надання необхідних знань; процес формування готовності до професійної діяльності; процес професійного становлення особистості, який супроводжується оволодінням заздалегідь установленими знаннями, вміннями, навичками з конкретних професій і спеціальностей [2, с. 653].

На основі аналізу наукових досліджень, присвячених проблемі професійної підготовки вчителів, встановлено, що для розкриття специфіки цього процесу необхідним є обґрунтування поняття «професійно-педагогічна

підготовка» майбутніх вчителів-філологів іноземної мови, яке науковці тлумачать як:

1) соціальне динамічне утворення – процес опанування сукупністю соціальних знань, умінь, навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують успішність педагогічної діяльності;

2) процес засвоєння, передачі та створення педагогічних цінностей і технологій, результатом якого є опанування вчителем-філологом соціокультурних цінностей (особистісні цінності людини, цінності культури спілкування державною, рідною, іноземною мовами, цінності культури особистості тощо);

3) процес соціалізації та професіоналізації особистості, розвитку інтегративних і професійних здібностей і мислення, формування індивідуального стилю та професійно-важливих якостей, розширення соціального й особистісного досвіду діяльності;

4) частина організованого педагогічного процесу з набуття професійних знань, умінь і ціннісних установок, яка реалізується в межах відповідного циклу галузевого стандарту, а майбутній учитель-філолог – особа, що перебуває у фазі активної підготовки до педагогічної діяльності на професійній основі у вищому навчальному закладі;

5) компонент педагогічної системи, що характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних та функціональних компонентів, сукупність яких забезпечує формування особистості студента та його готовності до професійної діяльності.

Огляд словникових тлумачень дозволяє відзначити деяку відмінність цих понять, указуючи на те, що підготовка до професії є процесом формування готовності до неї, а система установок на працю, стійка орієнтація на виконання трудових завдань, загальна готовність до праці є психічним результатом професійної підготовки. Дослідження процесу формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування, обґрунтування

його наукових засад передбачає його вивчення в єдиній системі професійної підготовки.

У сучасній науковій літературі спостерігається різновекторність щодо трактування понять «готовність» та «готовність до педагогічної діяльності». Так, С. Максименко та О. Пелех визначають готовність як цілеспрямований прояв особистості, що охоплює її переконання, погляди, мотиви, почуття, волю та інтелектуальні якості, знання, вміння, навички й установки [3, с. 70]. У площині акмеологічних засад професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя Л. Рибалко трактує готовність як особистісні інтегровані новоутворення в мисленні, свідомості, самосвідомості, якостях особистості майбутнього вчителя (інтелектуальних, психічних, фізичних та ін.), які забезпечують продуктивне виконання педагогічної діяльності [4, с. 9].

З педагогічних позицій готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності визначається як: активний стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізація сил для виконання певного завдання; інтегративне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності; суб'єктність професійно зумовлених вимог до вчителя; результат вироблення майбутнім педагогом моделі майбутньої педагогічної діяльності залежно від отриманих у процесі професійної підготовки знань, умінь, навичок та сформованого рівня компетентності; як складне інтегральне утворення структури особистості фахівця, яке уможливорює визначення якості професійної підготовки, сформованості професійних знань, умінь, навичок, соціально-психологічної схильності до роботи з дітьми [5, с. 59].

Крім того, майбутній учитель іноземної мови повинен бути готовий до роботи в профільній школі, своєрідність навчання в якій полягає в розмежуванні філологічного та нефілологічного профілів. Державним стандартом мовної освіти в Україні поряд з програмними документами Міністерства освіти і науки (МОН) України визначений філологічний профіль навчання, мета якого полягає в підвищенні загальнолінгвістичного рівня учнів, розширенні диференційованого навчання відповідно до запитів і здібностей

старшокласників, формуванні вмінь самостійно здобувати лінгвістичні знання, працювати з науковою й довідковою філологічною літературою, стимулюванні інтересу до слова, розвитку гуманітарного мислення й мовного чуття, що спирається на філологічну компетентність. За умов профільного навчання філологічного напрямку мова освоюється одночасно як предмет вивчення і засіб навчання, що зумовлює своєрідність побудови змісту навчання та добір відповідних форм його реалізації [6, с. 78].

Становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, потребує суттєвих змін інноваційного спрямування у підготовці майбутніх учителів-філологів. У таких умовах ціннісною установкою інноваційного навчання є не засвоєння знань як таких, а сприяння процесові інтелектуального та морального розвитку особистості учня, внаслідок чого змінюються пріоритети в діяльності вчителя, а, отже, й у його підготовці.

У межах дослідження підготовку майбутніх вчителів-філологів ІМ розглядаємо як безперервний і керований процес набуття студентами досвіду педагогічної діяльності, який дає змогу системно, цілісно сприймати дійсність та діяти на основі гуманістичних ціннісних орієнтації та гуманістичної педагогічної культури. Підсумовуючи зазначене, узагальнюємо, що результатом професійно-педагогічної підготовки є формування готовності майбутнього учителя іноземної мови до здійснення певних видів діяльності та професійної діяльності загалом.

Отже, основною метою іншомовної освіти є оволодіння міжкультурною комунікацією в усій її повноті. Основною умовою і показником такого розвитку майбутнього вчителя іноземних мов є формування комунікативної готовності до педагогічного спілкування у сфері іншомовної освіти. Показником якості підготовки вчителів іноземних мов є певний ресурс особистості майбутнього педагога, що забезпечує можливість його повноцінної участі в міжкультурній комунікації [7, с. 72]. Метою оволодіння міжкультурною комунікацією майбутнього фахівця у сфері навчання іноземних мов є досягнення такої якості

мовної особистості майбутнього вчителя іноземної мови, яке дасть змогу йому вийти за межі власної культури та набути якостей медіатора культур не втрачаючи власної культурної ідентичності.

Саме тому досліджувана нами готовність має чітко окреслену спрямованість на об'єкт дослідження – підготовки майбутнього вчителя-філолога, та предмет – формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до педагогічного спілкування, що потребує конкретизації її компонентної структури. Готовність майбутнього вчителя-філолога іноземних мов до педагогічного спілкування у контексті дослідження охоплює такі складові:

1) соціально-психологічна готовність – здатність залучати вихованців до іншомовного спілкування, рефлексувати, адекватно сприймати своєрідність особистості кожного учня, її статусну структуру, прогнозувати розвиток міжсуб'єктних відносин, використовувати психологічні засоби (вербальні та невербальні), механізми комунікативного впливу (навіювання, переконання, ідентифікацію);

2) морально-етична готовність – здатність будувати іншомовне педагогічне спілкування на гуманній, демократичній основі, керуватися принципами і правилами професійної етики та етикету, стверджувати особистісну гідність кожного учня у процесі вивчення іноземної мови, ініціювати сприятливий моральний клімат спілкування, долучати учнів до високої культури іншомовної комунікації;

3) комунікативна готовність – здатність створювати та підтримувати конструктивний контакт і довірливі стосунки з учнями, фасилітаційна здатність, уміння будувати взаємини і створювати сприятливе педагогічне середовище, загальна комунікабельність і соціабельність;

4) ціннісно-смілова готовність – наявність професійної та моральної позиції вчителя-філолога ІМ, що базується на гуманістичних, творчих і духовних засадах, пріоритетах і цінностях розвитку повноцінної особистості; готовність зробити значущий внесок у розвиток і становлення особистості учня на уроках іноземної мови;

5) кумулятивна готовність – здатність і досвід використання сукупності лінгвістичних знань в ситуації реальної педагогічної іншомовної міжкультурної комунікації; інтелектуальна розвиненість і наявність широкого лінгвістичного світогляду;

6) лінгвосоціокультурна готовність – це здатність майбутнього вчителя-філолога ІМ до розуміння культури іншого народу, позитивного ставлення до неї, осмислення її реалій, моралі, цінностей крізь призму власної культури й уміння транслювати цю культуру вихованцям; уміння ефективно функціонувати в умовах іншої соціокультурного середовища з використанням іноземної мови в частковому або повному обсязі та здатність навчити цього учнів;

7) технологічна готовність – використання навчально-виховних засобів, методів, прийомів, різних форм взаємодії у процесі іншомовного спілкування з вихованцями; здатність обирати оптимальний стиль керівництва спілкуванням, дотримуватися педагогічного такту, органічно поєднувати комунікативну та предметну взаємодію, забезпечувати його виховну ефективність.

Висновки. Результати дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів-філологів іноземних мов у вітчизняній та зарубіжній літературі дали змогу охарактеризувати готовність майбутнього вчителя іноземної мови до педагогічного спілкування як складне динамічне особистісне утворення, що передбачає наявність певних особистісних якостей і здібностей у студента, необхідних для успішного майбутнього іншомовного педагогічного спілкування та педагогічної рефлексії, а також володіння загальними професійно значущими лінгвістичними, методичними та психолого-педагогічними знаннями, що визначають лінгвістичні аспекти формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у розробці та апробації ефективних методик формування готовності майбутніх учителів іноземної мови до педагогічного спілкування.

Список використаної літератури

1. Зуєнко Н. О. Значення мовної підготовки для формування особистості у вищих навчальних закладах / Н. О. Зуєнко // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України : Тези VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21 листопада 2014 р.). – Хмельницький : НАДПСУ, 2014. – С. 200.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / [укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник ; за заг. ред. В. В. Дубічинського]. – Х. : «Школа», 2009. – 1008 с.
3. Максименко С. Д. Фахівця потрібно моделювати (Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності) / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа. – 1994. – № 3/4. – С. 68–72.
4. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. С. Рибалко. – Харків, 2008. – 42 с.
5. Буркова О. И. Подготовка учителя иностранного языка к межкультурной коммуникации в условиях педагогической компетенции : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Буркова Ольга Ивановна. – Киров, 2001. – 195 с.
6. Стандарт вищої освіти : освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти, іноземна мова», напряму підготовки 6.020303 «Філологія (мова і література із зазначенням мови)» / розробник стандарту : С. В. Тезікова ; МОН України. – К., 2009. – 154 с.
7. Бикмурзин К. Ш. Формирование лингвокоммуникативной компетентности студента в образовательном процессе вуза : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04 ; 13.00.01 / Бикмурзин Камиль Шамильевич. – Оренбург, 2007. – 179 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Мельничук І. М.

Кончович К. Структура готовності будучих учителів-філологів іноземного мови до педагогічного спілкування

Совершенствования профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков определяются основными задачами модернизации системы украинского образования в целом и высшего иноязычного образования в частности. На основе анализа научных исследований, посвященных проблеме профессиональной подготовки учителей, установлено, что готовность будущего учителя-филолога иностранного языка к педагогическому общению охватывает следующие составляющие: социально-психологическая, морально-этическая, коммуникативная, ценностно-смысловая, кумулятивная, лингвосоциокультурного и технологическая готовность.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, будущие учителя иностранных языков, готовность, иноязычное образование, структура готовности.*

Konchovych K. The Readiness Structure of Future Teacher Philologists of Foreign Language to Pedagogical Communication

Improvement of the professional training of future teachers of foreign languages is determined by the main tasks of modernization of the system of Ukrainian education in general and higher secondary language education in particular. On the basis of the analysis of scientific research on the problem of teacher training, it has been established that for the disclosure of this process peculiarities it is necessary to substantiate the concept of "vocational and pedagogical training" of future foreign language teachers, which scholars interpret as a social dynamic entity, the process of assimilation, transfer and creation of pedagogical values and technologies, the result of which is the mastering of a teacher-philologist of socio-cultural values; the process of socialization and professionalization of the individual, the development of integrative and professional abilities and thinking, the formation of individual style and professional qualities, the expansion of social and personal experience; the part of the organized pedagogical process for acquiring professional knowledge, abilities and value facilities, which is realized within the appropriate cycle of the branch standard, and the future philology teacher is a person in the phase of active preparation for pedagogical activity on a professional basis in a higher educational institution; a component of the pedagogical system characterized by the interconnection and interaction of structural and functional components, the totality of which ensures the formation of the student's personality and his readiness for professional activity.

The results of the studied problem of the professional training of future teacher philologists of foreign language in domestic and foreign literature made it possible to characterize the readiness of the future teacher of a foreign language to pedagogical communication as a complex dynamic personal entity, which implies the presence of certain personal qualities and abilities of the student, necessary for the successful future of foreign communication pedagogical communication and pedagogical reflection, as well as the possession of general professional, meaningful linguistic, methodological but psychological and pedagogical knowledge that determines the linguistic aspects of forming the readiness of future teachers of philology to pedagogical communication. Based on the analysis of scientific research on the problem of teacher training, it has been established that the readiness of a future teacher philologist of a foreign language to pedagogical communication includes the following components: social and psychological, moral and ethical, communicative, value and semantic, cumulative, linguistic, social and cultural and technological readiness.

Prospects for further exploration in this area are seen in the development and testing of effective methods for forming the readiness of future teachers of a foreign language for pedagogical communication.

Key words: *professional training, future teachers of foreign languages, readiness, foreign language education, readiness structure.*